

Dudek, Dobiesław

Prasa dwudziestolecia międzywojennego z zakresu kultury fizycznej wobec śmierci marszałka Józefa Piłsudskiego

Rocznik Historii Prasy Polskiej 6/2(12), 109-128

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

T. VI (2003) Z. 2(12)
ISSN 1509-1074

**ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ**

Interwar sport press
on the death
of Marshal
Józef Piłsudski

**Prasa dwudziestolecia
międzywojennego
z zakresu kultury
fizycznej wobec śmierci
marszałka Józefa
Piłsudskiego**

Zakład Historii
i Organizacji Kultury Fizycznej
Akademia Wychowania Fizycznego
al. Jana Pawła II 78
PL 31-571 Kraków

**Dobiesław
DUDEK**

KEY WORDS

Physical culture, local and national
press dedicated to physical culture,
physical culture associations

SŁOWA KLUCZOWE

kultura fizyczna, lokalna i ogólnopolska prasa
z zakresu kultury fizycznej, stowarzyszenia
kultury fizycznej

ABSTRACT

The article discussed the coverage of
Marshal Piłsudski's death by local and
national press dedicated to physical culture.
The review of sport press provides an
interesting source of information on
how Piłsudski was perceived by
the social movement dedicated
to promoting physical culture.

ABSTRAKT

Prezentowany artykuł omawia reakcję
prasy lokalnej i ogólnopolskiej
z zakresu kultury fizycznej
na śmierć marszałka Piłsudskiego.
Analiza prasy z tej dziedziny stanowi
interesujące źródło w sprawie stosunku
społecznego ruchu działającego w dziedzinie
kultury fizycznej do Piłsudskiego.

Streszczenie

Po przewrocie majowym i przyjęciu państwowego programu rozwoju wychowania fizycznego i sportu nastąpił rozkwit prasy działającej w sferze szeroko rozumianej kultury fizycznej. Oprócz opozycyjnej prasy na rynku funkcjonowały wydawnictwa kierowane i finansowane przez sanację. Celem artykułu było pokazanie stosunku różnych organów prasowych zajmujących się kulturą fizyczną do Piłsudskiego po jego śmierci. Związki Piłsudskiego z szeroko rozumianą kulturą fizyczną były rozległe i wieloaspektowe. Do najważniejszych, instytucjonalnych należy zaliczyć: protektorat nad Polskim Komitetem Igrzysk Olimpijskich, członkostwo honorowe Polskiego Związku Szachowego i Aeroklubu RP, przewodniczenie Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego, inicjatywa powołania Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego oraz Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. W obliczu śmierci Piłsudskiego tematyczna prasa dokonała bilansu sportowego jego życia i wkładu w rozwój rodzimej kultury fizycznej. Najważniejszymi czasopismami, które po śmierci Piłsudskiego podjęły się oceny jego działalności na tym polu były: „Przegląd Sportowy”, „Sport Kolarski”, „Sport Wodny”, „Sportowiec”, „Stadion Młodych”, „Auto”, „Motocykl i Cyclecar”, „Przegląd Strzelecki i Łuczniczy”, „Jeździec i Hodowca”, „Skrzydłata Polska”, „Łowiec Polski”, „Wiadomości Szachowe”, „Szachista”, „Raz Dwa Trzy”, „Wiadomości Klubowe Krakowskiego Klubu Automobilowego”, „Kurier Sportowy” bezpłatny dodatek do „IKC”, „Ekspress Sportowy”, „Łowiec”, „Wiadomości Sportowe”, „Łódzkie Nowiny Sportowe”, „Start”, „Sport i Wychowanie Fizyczne” dodatek do miesięcznika „Polacy Zagranicą”, „Wychowanie Fizyczne”, „Wychowanie Fizyczne w Szkole”, „Przegląd Fizjologii Ruchu”, „Turysta w Polsce”, „Wiadomości Turystyczne”, „Wierchy”, „Taternik”, „Ziemia”, „Orli Lot”, „Przewodnik Gimnastyczny Sokół”, „Sokół na Pomorzu”, „Pobudka Sokoła”, „Sokół na Śląsku”, „Sokół Małopolski”.

Wiosną 1935 roku ruch sportowy uroczystie obchodził imieniny marszałka Piłsudskiego. W dniach 17–20 III 1935 roku w Warszawie zorganizowano ponownie VIII Centralne Kobięce Zawody Strzeleckie pod jego protektoratem. Pierwszą z jedenastu konkurencji było strzelanie „O nagrodę Pana Marszałka Piłsudskiego” z broni długiej, na dystansie 50 m. W dniu 12 maja wszyscy zostali zaskoczeni informacją o śmierci Piłsudskiego, tylko bowiem najbliższe otoczenie wiedziało, że od dłuższego czasu Piłsudski chorował na nieuleczalną chorobę. Władze państwowe ogłosiły ogólnonarodową żałobę. Na ulicach wszystkich miast rozwieszono klepsydry i żałobne plakaty¹.

Najważniejszym dokumentem wydanym w związku ze śmiercią J. Piłsudskiego było orędzie prezydenta RP I. Mościckiego z dnia 12 V 1935 roku. Władze oświatowe przedrukowały orędzie w Dzienniku Urzędowym MWRiOP nr 5 z dnia 13 V 1935 roku, publikując jednocześnie odezwę ministra W. Jędrzejewicza do młodzieży szkolnej, w której zęgnął Piłsudskiego jako „ukochanego Wodza, Nauczyciela narodu, Wychowawcę i Przyjaciela młodzieży”. Tego samego dnia — 13 maja, ukazały się dwie odezwy płk. Kilińskiego, Dyrektora PUWFiPW, skierowane do wszystkich organizacji przysposobienia wojskowego oraz do wszystkich organizacji wychowania fizycznego i sportu. Odezwa skierowana do organizacji wychowania fizycznego i sportu zawiadamiała o śmierci „Wskrzesciciela niepodległego państwa, Twórcy armii polskiej, Zwycięskiego Naczelnego Wodza i Pierwszego i najtroskliwszego Opiekuna wychowania fizycznego i sportu polskiego”². Władze wzywały wszystkie organizacje, aby na znak żałoby narodowej okryły krepą noszone przez sportowców oznaki klubowe. Polecono na wszystkich obiektach sportowych wywiesić flagi klubowe, opuszczone do połowy masztu z drzewcami okrytymi kirem. Wszystkie imprezy sportowe miały być zawieszane, a organizacjom sportowym nakazano wziąć udział w uro-

¹ J. Maciejowski, *W obliczu śmierci wodza narodu Marszałka Józefa Piłsudskiego, publikacja z dni smutku i żałoby narodowej ku wieczystej rzeczy pamiętce*, Warszawa 1935; L. Reński, *Zgon Marszałka Józefa Piłsudskiego*, Warszawa 1935; AP w Krakowie, Zbiór afiszy i ogłoszeń, sygn. 233.

² Odezwa do Związków Sportowych, „Polska Zbrojna” 19 V 1935, nr 133, s. 4.

czystościach żałobnych „ku czci Wielkiego Zmarłego”. PUWFiPW na znak żałoby odwołał święto wychowania fizycznego wyznaczone na dzień 26 maja i uroczystość wręczenia Wielkiej Honorowej Nagrody Sportowej J. Wajsołwie.

Przez cały okres trwania żałoby PUWFiPW otrzymał 104 listy i depeze kondolencyjne od krajowych i międzynarodowych organizacji wychowania fizycznego, przysposobienia wojskowego i sportowych³. Zgodnie z zaleceniami władz państwowych PKOL w czwartek 16 maja postanowił ostatecznie odwołać wyznaczone na 26 maja uroczyste ślubowanie zawodników, członków drużyn olimpijskich. Polski Związek Tenisowy odwołał mecz Węgry–Polska, który miał się odbyć w Katowicach w dniach 14–16 maja, ponadto odwołano mecz tenisowy o puchar Davisa Polska–Afryka Południowa, zaplanowany w dniach 17–19 maja w Warszawie oraz odwołano udział polskich tenisistów w mistrzostwach Francji w tenisie. Polski Związek Jeździecki odwołał Międzynarodowe Konkursy Hippyckie w Łazienkach oraz wszelkie inne imprezy konne, jakie miały odbyć się w okresie sześciotygodniowej żałoby. Polski Związek Piłki Nożnej odwołał wszystkie mecze ligowe, mistrzowskie i towarzyskie. Polski Związek Towarzystw Wioślarskich i Polski Związek Lekkoatletyczny zawiesiły na czas żałoby wszystkie uroczystości i imprezy sportowe. Polski Związek Kajakowy polecił swym członkom opuścić flagi klubowe do połowy masztu. Polski Związek Gier Sportowych odwołał mecz hazeny Polska–Jugosławia i tournée drużyny jugosłowiańskiej po Polsce. Zarząd Polski Związku Narciarskiego wydał żałobny okólnik do wszystkich klubów i odbył nadzwyczajne żałobne posiedzenie, na którym powzięto uchwałę by wysłać na ręce dyrektora PUWFiPW płk. Kilińskiego depezę kondolencyjną następującej treści:

W powszechnej żałobie Narodu łącząc się z uczuciami największego bólu, z powodu śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego — oddajemy hołd pamięci Wodza Narodu i Wielkiego Opiekuna polskiego sportu. Zarząd Główny Polskiego Związku Narciarskiego uchwalił na dzisiejszym żałobnym zebraniu zawiadomić Pana Dyrektora w imieniu całego polskiego narciarstwa o niezmiennej woli wytrwania w pracy, wyznaczonej przez Zmarłego Wodza Narodu wszystkim organizacjom wychowania fizycznego w Polsce.

³ *Księga żałobna sportu polskiego*, „IKC” 1935, nr 144; *Kondolencje od zagranicznego świata sportowego*, „Polska Zbrojna” 1935, nr 143.

Zarząd Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego odbył również żałobne posiedzenie i wydał żałobną uchwałę następującej treści:

Po zgonie Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego łączymy się w najgłębszym żalu z hołdem składanym przez całe społeczeństwo Wielkiemu Twórcy Niepodległej Polski. W żałobie, która ogarnęła turystów i miłośników gór, zrzeszonych w całej Polsce w naszym Towarzystwie, skupiamy się przy ideach i obowiązkach wytkniętych przez Marszałka Józefa Piłsudskiego, jako wielkiego Opiekuna wychowania fizycznego w Polsce.

Polskie Towarzystwo Krajoznawcze wydało specjalną odezwę do społeczeństwa. Wszystkie okręgowe związki sportowe i kluby wysłały depesze i pisma kondolencyjne, odbyły posiedzenia żałobne i wzięły udział w uroczystościach ku czci zmarłego. W sekcjach sportowych zainicjowano masową składkę na Kopiec im. Marszałka Piłsudskiego na Sowińcu w Krakowie⁴.

Szczególną rolę w upamiętnieniu śmierci Piłsudskiego odegrała prasa codzienna i sportowa⁵. Najważniejsze pismo informacyjne ruchu sportowego — „Przegląd Sportowy” — już 13 maja w numerze 45 zawiadomiło cały ruch sportowy o śmierci marszałka Piłsudskiego. W numerze 46 z dnia 16 maja redakcja zamieściła urzędowe zdjęcie Piłsudskiego, przytaczając powtórnie jego autograf z 1927 roku dla „Przeglądu Sportowego” i odezwy PUWFiPW, ZPZS i PKOl. W numerze 47 z 18 maja „Przegląd Sportowy” zamieścił obszerny serwis pod tytułem *Nad trumną Wodza Narodu*, a w nim depesze kondolencyjne Polskiego Związku Pływackiego, Polskiego Związku Narciarskiego, Oficerskiego Yacht Klubu, Automobilklubu Polski, Polskiego Związku Jeździeckiego, Polskiego Związku Łyżwiarского, Związku Żydowskich Towarzystw Gimnastycznych i Sportowych w Polsce oraz odezwę Związku Dziennikarzy Sportowych, która wzywała do wzięcia udziału w oddaniu hołdu „Pierwszemu Marszałkowi Polski Józefowi Piłsudskiemu, Przewodniczącemu Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, Wielkiemu Orędownikowi idei kultury fizycznej”. W następnym numerze 48 redak-

⁴ *Sport polski okryty żałobą*, „Raz Dwa Trzy” 1935, nr 21, s. 2; „IKC” 1935, nr 133; nr 134; nr 135; nr 136; „Express Ilustrowany” 15 V 1935, nr 134; „Kurier Turystyczno-Zdrojowy i Komunikacyjny”, dodatek do nr 142 „IKC” z dnia 24 V 1935.

⁵ BJ, *Zbiór czasopism związanych z pogrzebem Józefa Piłsudskiego*, sygn. 574977 V; *Ibidem*, *Echa śmierci Józefa Piłsudskiego w prasie*, sygn. 9027 III czas.; *ibidem*, *Prasa zagraniczna o śmierci Józefa Piłsudskiego*, sygn. 224691 IV RARA.

cja zamieściła artykuł pt. *Myśli Marszałka Piłsudskiego o sporcie*, publikując fragmenty wystąpień Piłsudskiego z RNWF. Obchody żałoby kończył numer 49 z 23 maja, w którym opublikowano dwa sportowe zdjęcia. Jedno z 1924 roku przedstawiało Piłsudskiego na trybunie w gronie piłkarzy w Wilnie. Drugie przypominało pobyt Piłsudskiego na meczu krakowskiej „Wisły” i lwowskiej „Pogoni” w 1924 roku, a nie — jak błędnie podpisano — w 1922 roku. Redakcja „Sportu Kolarskiego” zamieściła zdjęcie Piłsudskiego z 1919 roku przyjmującego defiladę harcerzy w Parku im. Sobieskiego w Warszawie oraz artykuł pt. *Zasługi Marszałka Piłsudskiego dla kultury fizycznej w Polsce*. W tekście zwracano uwagę, że po 1927 roku sport został na jego polecenie podniesiony do rzędu zagadnień wagi państwowej, dzięki czemu nadano „sportowi i całej kulturze fizycznej zupełnie nowe wartości wychowawczo-społeczne”. Podkreślano inicjatywy Piłsudskiego na polu powołania PUW-FiWF, CIWF i RNWF oraz szczególnie opiekę finansową państwa i samorządów nad całokształtem problemów kultury fizycznej. Redakcja „Sportu Wodnego” zamieściła artykuł pt. *Sport polski w ciężkiej żałobie*, ukazujący osobę Piłsudskiego jako tego, który zrozumiał doskonale, „jaką odegrać będzie musiała przy kształtowaniu przyszłych losów narodu i kraju kwestia tężyzny fizycznej obywateli”. Ku zaskoczeniu czytelników stwierdzono jednak, że „nie widywano go na imprezach sportowych prawie nigdy”, ale podkreślono, że wszystkie jego wystąpienia na posiedzeniach RNWF kształtowały potem rzeczywistość polskiej kultury fizycznej. W tym samym numerze „Sportu Wodnego” została opublikowana również „Wzruszająca kondolencja ojca olimpiad nowoczesnych”, Piotra de Coubertin. W liście kondolencyjnym, skierowanym na ręce płk. Głabisza, prezesa PKOL, Coubertin pisał:

Śpieszę wyrazić Panu, jak również pozostałym członkom Polskiego Komitetu Olimpijskiego, moje głębokie wzruszenie, z jakim brałem udział w naszym bólu narodowym w tych dniach tragicznych. Tragicznych, lecz wielkich, gdyż karta historii polskiej, na której wpisane zostało imię i bieg życia Wielkiego Wodza, w tych dniach utraconego, jest jedną z najwspanialszych kart naszej historii. Od młodych moich lat żywo interesowałem się historią Polski, która niejednokrotnie stawała się historią Europy. Przypominam sobie radość, jaka dana mi była, kiedy przyjmowałem do wielkiej rodziny olimpijskiej Polski Komitet Olimpijski. Było to przecież symbolem tak szlachetnie zdobytej niepodległości. Marszałek Piłsudski na pewno nie należy do tych, po których płacze się łzami, lecz po których żal wywołuje pragnienie lepszej przyszłości i zdobywania nowych laurów.

Marszałek należy do tych, na grobie których wymawia się tylko słowa wiary i nadziei. Niech żyje Polska.⁶

Inne warszawskie czasopismo „Sportowiec” z dnia 18 V 1935 roku zamieściło zdjęcie Piłsudskiego na kasztance, a w następnym dniu artykuł pt. *Żałoba polskich sportowców*. Natomiast „Stadion Młodych” zamieścił zdjęcie Piłsudskiego i krótki tekst, w którym przypomniano, że „w orbicie Jego zainteresowań musiało znaleźć się i wychowanie fizyczne, jako czynnik moralnego podniesienia polskiego społeczeństwa”, a na następnych stronach opublikowano odezwę ministra Jędrzejewicza, historyczną refleksję o narodzinach szczypiorniaka w Szczypiornie i zdjęcie Piłsudskiego na trybunie podczas zawodów „Szlakiem Kadrowki”.

Centralne organa prasowe organizacji sportowych również włączyły się do obchodów żałobnych. W numerze 5 redakcja „Auta”, organu Automobilklubu Polski i klubów afiliowanych, zamieściła uchwałę i sprawozdanie zarządu z dnia 15 maja z żałobnego posiedzenia oraz wkładkę memorialną. W czerwcowym numerze redakcja „Motocykla i Cyclecara”, organu Polskiego Związku Motocyklowego, zamieściła zdjęcia i krótki tekst, żegnający człowieka, który „będąc Ideałem Żołnierza, umiał rozbudzić w Narodzie zrozumienie potrzeby: karności, jedności, poświęcenia i kultury fizycznej”. Również w czerwcowym numerze „Przeglądu Strzeleckiego i Łuczniczego”, organu Naczelnej Rady Strzelectwa, redakcja zamieściła artykuł pod tytułem wziętym z Horacego *Non omnis moriar*. Zdaniem autorów artykułu dziełem i ideą nieprzemijającą miał być rozwój sportu strzeleckiego, który „Jego odpowiada myśli i że praca nasza nad rozwojem sprawności strzeleckiej w narodzie Jego cieszy się poparciem”. Czasopismo „Jeździec i Hodowca”, organ m.in. Polskiego Związku Jeździeckiego, zamieściło w numerze 15 i 16 orędzie prezydenta, liczne depesze i pisma kondolencyjne, artykuły redakcyjne i szeroki serwis fotograficzny z pogrzebu Piłsudskiego. „Skrzydłata Polska”, organ Aeroklubu Rzeczypospolitej Polskiej, przypominała, że Piłsudski, przyjmując kiedyś godność członka honorowego Aeroklubu, dał „widomy znak, że sprawuje duchowe wodzostwo nad naszymi pracami”. W tym samym numerze opublikowano orędzie prezydenta, odezwę Aeroklubu RP, osiem zdjęć z pogrzebu

⁶ Kondolencje Coubertina opublikowano również w czasopiśmie „Sport i Wychowanie Fizyczne” 1935, nr 3-6, s. 3.

i fotografię Piłsudskiego. Organ Polskiego Związku Stowarzyszeń Łowieckich, „Łowiec Polski”, zamieścił symboliczny łom myśliwski spowity kirem, orędzie prezydenta, protokół z nadzwyczajnego posiedzenia zarządu i list pożegnalny.

W związku z faktem ukazania się dopiero w czerwcu 1935 roku pierwszego numeru „Wiadomości Szachowych”, organu Warszawskiego Okręgowego Związku Szachowego, dopiero wtedy zamieszczono Komunikat nr 10 w sprawie uczczenia śmierci Piłsudskiego oraz przedruk z „Polski Zbrojnej” krótkich wspomnień szachowych pt. *Ze wspomnień o ś.p. Marszałku Józefie Piłsudskim*. W rok później redakcja przypomniała szachistom „Wielkiego Protektora turniejów szachowych”, publikując jego zdjęcie.

Podobnie zareagowały wszystkie sportowe gazety prowincjonalne. Krakowski „Raz Dwa Trzy” już w numerze 20 z 14 V 1935 roku zamieścił nekrolog pt. *Marszałek Józef Piłsudski nie żyje*. Twierdzono w nim, że Piłsudski pierwszy zwrócił uwagę na doniosłość problemu wychowania fizycznego młodego pokolenia. Podkreślono następnie rolę Piłsudskiego jako inicjatora PUWFiPW, przewodniczącego RNWF, twórcy hasła o „wyścigu pracy” i „wielkiego opiekuna i przyjaciela sportu”, który „nie tylko żywo interesował się losami polskiego sportu, ale także wykazywał imponującą znajomość bolączek i niedomagań naszego życia organizacyjnego”. W następnym numerze na pierwszej stronie zamieszczono zdjęcie Piłsudskiego z 1934 roku z zawodów hipiczych w Warszawie pod wymownym tytułem: *Sport polski stracił wielkiego protektora*. Na drugiej stronie opublikowano kalendarium ważniejszych wydarzeń pt. *Sport polski okryty żałobą*, w którym redakcja pisała:

Ktokolwiek zaznajomił się z myślami i zdaniem Marszałka o wychowaniu fizycznym, tego musiała uderzyć świetność orientacji w tych problemach, okazywana przez Zmarłego, który przecież nigdy nie był zapalonym sportowcem i problem sportu traktował wyłącznie jako funkcję wychowania społecznego.

W tym samym numerze opublikowano również *Myśli Marszałka Piłsudskiego o sporcie polskim* w wyborze A. Szenajcha. Autor przypomniał, że Piłsudski, przybywając na mecze legionowe, pragnął w ten sposób udokumentować swój przychylny stosunek do sportu i jego wartości, a w dalszej kolejności, opierając się na protokołach z posiedzeń RNWF, streścił najważniejsze poglądy Piłsudskiego w sprawach

wychowania fizycznego i sportu⁷. Memorialny numer poświęcony Piłsudskiemu kończył artykuł wspomnieniowy autorstwa S. Mielecha pt. *Wspomnienia sportowe o Marszałku Józefie Piłsudskim* i krótki tekst anonimowego autora pt. *Komendant na meczach w Krakowie*. Obydwa teksty dotyczyły związków Piłsudskiego ze sportem legionowym. Głównym przesłaniem artykułów było przekonanie, że Piłsudski „sprawił, że sport polski przestał być celem dla siebie, a stał się środkiem do tak szlachetnego celu, jak służba dla Ojczyzny”, a genezy tych poglądów należy się doszukiwać właśnie w okresie legionowym⁸. Do obydwóch tekstów musimy się odnieść dość krytycznie, ponieważ zawierają liczne błędy faktograficzne, a analiza tekstu S. Mielecha wskazuje, że nie rozumiał on różnicy między wychowaniem fizycznym a sportem. W sprawach sportu autor przypisał Piłsudskiemu poglądy, których ten nigdy nie był zwolennikiem. „Wiadomości Klubowe Krakowskiego Klubu Automobilowego” poinformowały również o żałobnym posiedzeniu zarządu i opublikowały urzędowy portret Piłsudskiego według fotografii W. Pikiela. Natomiast w krakowskim „Kurierze Sportowym”, bezpłatnym dodatku do nr 139 „IKC” z dnia 21 maja 1935 roku, opublikowano zdjęcie Piłsudskiego z międzynarodowych zawodów konnych z 1934 roku oraz przedruk, za „Głosem Prawdy” z 1929 roku, wystąpienia Piłsudskiego na trzecim posiedzeniu RNWF, które redakcja zatytułowała *Ś.p. Marszałek Józef Piłsudski a wychowania fizyczne*⁹. Redakcja lwowskiego „Expressu Sportowego” zamieściła zdjęcie Marszałka na kasztance i tekst pt. *Stańmy do wytężonej pracy w myśl wskazań ś.p. Marszałka Piłsudskiego*. Głównym wskazaniem marszałka, na które się powoływano, było: „Trzeba uczyć człowieka opanowania swego organizmu”. Redakcja lwowskiego „Łowca”, organu Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego, zamieściła zdjęcie Piłsudskiego. Lwowski „Szachista” żegnał Piłsudskiego jako „gorącego zwolennika gry szachowej”, członka honorowego Polskiego Związku Szachowego i protektora olimpiady szachowej. W dalszej kolejności redakcja „Wiadomości Sportowych”, wychodzących w Stanisławowie, opublikowała urzędowe zdjęcie Piłsudskiego w żałobnej klepsydrze pt. *Sport polski okryty żałobą*. „Łódzkie Nowiny Sportowe” zamieściły jego konterfekt z medalu X-lecia

⁷ A. Szenajch, *Myśli Marszałka Piłsudskiego o sporcie polskim*, „Raz Dwa Trzy” 1935, nr 21, s. 2–3.

⁸ S. Mielech, *Wspomnienia sportowe*, s. 6.

⁹ *Ś.p. Marszałek Józef Piłsudski a wychowanie fizyczne*, „Kurier Sportowy” bezpłatny dodatek do nr. 139 „IKC” z dnia 21 V 1935.

niepodległości, orędyzie prezydenta i przypomniały inicjatywy Piłsudskiego w powołaniu RNWF oraz rolę, jaką odegrał jako „wzór hartu ducha i ciała” dla sportowców.

Prestiżowe „Wychowanie Fizyczne” nie zamieściło żadnego zdjęcia, jednakże poświęciło Piłsudskiemu cały zeszyt majowy. W pierwszej kolejności redakcja opublikowała orędyzie prezydenta, protokół plenarnego żałobnego posiedzenia RNWF z dnia 16 V 1935 roku, na którym przyjęto oświadczenie o nazwaniu CIWF na Bielanach imieniem Marszałka Piłsudskiego oraz trzy krótkie listy memorialne. W pierwszym liście wiceprzewodniczący RNWF, gen. Rouppert, za „testament myśli i woli” uznał sformułowanie Piłsudskiego, że wychowanie fizyczne uczyć ma opanowania organizmu dla celów indywidualnych i społecznych. List MWRiOP Jędrzejewicza przypominał wystąpienia Piłsudskiego na posiedzeniach RNWF w sprawie szkolnego wychowania fizycznego i sportu szkolnego, natomiast dyrektor PUWFiPW, płk Kiliński, w swoim liście przedstawił wytyczne Piłsudskiego w sprawie wychowania fizycznego i sportu. Drugą część majowej publikacji stanowiły cztery analityczne artykuły omawiające poglądy Piłsudskiego. Prof. Ciechanowski prezentował tekst pt. *Marszałek Piłsudski o wychowaniu fizycznym młodzieży akademickiej i młodzieży wiejskiej*. Na podstawie protokołów RNWF przypominał zasady, którymi kierował się Piłsudski w sprawach wychowania fizycznego. Kardynalną zaś z nich była bezpośrednia kontynuacja wychowania fizycznego w szkolnictwie wyższym. Kontrowersyjne poglądy Piłsudskiego w sprawie wdrażania wychowania fizycznego na wsi prof. Ciechanowski sprowadził do zasady wprowadzenia zróżnicowanych metod wychowania fizycznego dostosowanych do potrzeb młodzieży wiejskiej. Pochlebca Piłsudskiego wiedział jednak, że nie podjęto przecież żadnej próby opracowania osobnego planu wychowania fizycznego dla młodzieży wiejskiej¹⁰. W drugim wspomnieniowym artykule pt. *Sport a sportowanie* prof. Piasecki bezkompromisowo pozwolił sobie na polityczne stwierdzenie, że decyzje w sprawach wychowania fizycznego w Polsce podejmowali niespecjaliści, pomimo tego był pewien, że Piłsudski jako twórca silnego ustroju przejdzie do historii wychowania fizycznego jako inicjator tych przemian. Następnie z zadowoleniem przypominał krytyczny stosunek Piłsudskiego do sportu zawodniczego ze względu na rekordo-

¹⁰ S. Ciechanowski, *Marszałek Piłsudski o wychowaniu fizycznym młodzieży akademickiej i młodzieży wiejskiej*, „Wychowanie Fizyczne” 1935, nr 5, s. 197.

manię, ukryty profesjonalizm i jednostronną specjalizację oraz jego aprobatę na rzecz sportu traktowanego zabawowo i rozrywkowo, który marszałek nazywał sportowaniem. Konkluzją był pogląd Piłsudskiego, że w propagandzie państwa niekoniecznie należy wykorzystywać sport, a wychowanie fizyczne nie powinno iść drogą sportu. Prof. Piasecki wspominał następnie, że w publikowanym protokole RNWF brak było wszystkich wypowiedzi Piłsudskiego w sprawie sportu. Opuszczonym przez wydawców zdaniem miało być następujące sformułowanie Piłsudskiego: „Rozumiem sportowanie, nie rozumiem sportu”. Zdaniem prof. Piaseckiego poglądy Piłsudskiego powinny być dla elit silnym ostrzeżeniem przed zwyrodnieniem systemu, dlatego przypomniał proroczą sentencję: „Caveant consules ne quid respublica detrimenti capiat” (Niech czuwają konsulowie, aby Rzeczpospolita nie doznała szkody)¹¹. Podobny w wymowie, ale znacznie łagodniejszy w treści, był artykuł płk. Gilewicza pt. *Wychowawcze kierunki w sporcie*, w którym autor za motto przyjął słynne powiedzenie Piłsudskiego: „Ja wolę sportowanie niż sport”. W konkluzji Gilewicz stwierdził, że w słowach tych należy szukać nie potępienia dla sportu, ale hasła do poszukiwań jego form odpowiadających postulatowi wychowania¹². Doc. T. Rogalski zamieścił artykuł pt. *Mnie chodzi o to, żeby przedłużyć wyniki osiągnięte w szkole średniej, ażeby one miały miejsce i na uniwersytecie*, którego tytuł był cytatem z wypowiedzi Piłsudskiego z czwartego posiedzenia RNWF w 1932 roku. Autor podtrzymał poglądy specjalistów, że wychowanie

¹¹ E. Piasecki, *Sport a sportowanie. Ze wspomnień członka Rady Naukowej WF*, ibidem, s. 205; W pośmiertnym artykule zamieszczonym w „Gazecie Polskiej” prof. W. Szenajch pisał: „Marszałek rozumiał doskonale znaczenie propagandowe sportu i doping, jaki stanowią dla młodzieży wyczyny czołowych zawodników, ale z punktu widzenia powszechności wychowania fizycznego słusznie twierdził, że uprawianie sportu nie powinno być przesadnym i jedynym celem młodzieży i zwrócił uwagę na szkodliwość jednostronnych wysiłków w poszczególnych działach sportu”, W. Szenajch, *Marszałek Piłsudski o wychowaniu fizycznym i sporcie*, „Gazeta Polska” 2 VI 1935, nr 151, s. 12; Podobnie pisał w „Polsce Zbrojnej” W. J. Dąbrowski, stwierdzając, że twórcą pojęcia „sportowanie”, jak i samego wyrażenia, jest Piłsudski, który „opowiadał się wyraźnie za uprawianiem sportu właśnie w formie sportowania, przez co rozumiał nieprzymuszone uprawianie ćwiczeń cielesnych dla zdrowia, rozrywki i nabrania fizycznego i moralnego wigoru, a więc bez myśli o rekordach i zwycięstwach za wszelką cenę. [...] Sport zawodniczy bowiem ma zawsze tendencję tak ekskluzywnie zawładnąć swym adeptem, że treningi i próby bicia rekordów stają się dlań fachem, głównym zainteresowaniem życiowym. Sportowanie tego nie zna”, W. J. Dąbrowski, *Sport — Sportowanie*, „Polska Zbrojna” 7 VI 1935, nr 156, s. 4.

¹² Z. Gilewicz, *Wychowawcze kierunki w sporcie*, „Wychowanie Fizyczne” 1935, nr 5, s. 215.

fizyczne powinno być na wszystkich uczelniach obowiązkowe ze względów zdrowotnych, ekonomicznych i obronnych. Zgodnie z wytycznymi marszałka wychowanie fizyczne polskich elit powinno służyć wyżej wskazanym celom¹³. „Przegląd Fizjologii Ruchu”, organ RNWF, opublikował zdjęcie Piłsudskiego w czarnej obwolutie i wspomnieniowy artykuł prof. S. Ciechanowskiego pt. *Marszałek Piłsudski jako Przewodniczący Rady Naukowej Wychowania Fizycznego*. Prof. Ciechanowski przedstawił w zarysie wybrane poglądy Piłsudskiego dotyczące problematyki wychowania fizycznego i sportu oraz jego wkładu w działalność RNWF jako organu doradczego rządu. Głównym przesłaniem artykułu było sformułowanie opinii, że Piłsudski w swojej działalności kierował się przeświadczeniem, iż utrwalenie bytu państwa zależy przede wszystkim od tężyzny duchowej i fizycznej ogółu jego obywateli¹⁴. „Wychowanie Fizyczne w Szkole”, organ Komisji Wychowania Fizycznego Wydziału Pedagogicznego ZNP, zamieściło we wrześniowym numerze z 1935 roku słynny cytat Piłsudskiego dotyczący wychowania fizycznego, które miało służyć celom postawionym wyżej oraz pismo Zarządu Sekcji Wychowania Fizycznego skierowane do gen. S. Rouperta, w którym pisano:

Sekcja Wychowania Fizycznego Związku Nauczycielstwa Polskiego, z powodu zgonu Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego wyraża Radzie Naukowej Wychowania Fizycznego głębokie współczucie w bólu po stracie Wielkiego Jej twórcy i Przewodniczącego i oświadcza, że w pracy nad wychowaniem fizycznym pieczołowicie realizować będzie testament Genialnego Zmarłego.

Uzupełnieniem tych działań był późniejszy artykuł H. Olszewskiej pt. *Historyczna rola Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego na polu wychowania fizycznego w Polsce*¹⁵. Autorka przypominała rolę Piłsudskiego w zainicjowaniu prawnych i organizacyjnych zabezpieczeń

¹³ T. Rogalski, *Mnie chodzi o to, żeby przedłużyć wyniki osiągnięte w szkole średniej, a żeby one miały miejsce i na uniwersytecie*, ibidem, s. 211.

¹⁴ S. Ciechanowski, *Marszałek Piłsudski jako Przewodniczący Rady Naukowej Wychowania Fizycznego*, „Przegląd Fizjologii Ruchu” 1935, t. VII, nr 1–2, s. 1; Artykuł prof. Ciechanowskiego znany jest również w postaci nadbitki, [w:] BJ, *Oddział Rękopisów, Spis druków zebranych na wystawie urządzonej przez Związek Bibliotekarzy i Bibliofilów polskich ku czci Marszałka Józefa Piłsudskiego w Krakowie dn. 11 listopada 1935 r.*, nr 26, sygn. 187586 III.

¹⁵ H. Olszewska, *Historyczna rola Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego na polu wychowania fizycznego w Polsce*, „Wychowanie Fizyczne w Szkole” 1935/6, nr 8–9, s. 223.

dla rozwoju wychowania fizycznego. Do najważniejszych zaliczyła oparcie rozwoju wychowania fizycznego na władzach wojskowych przez powołanie PUWFiPW, RNWF, CIWF oraz projekt ustawy o powszechnym wychowaniu fizycznym i przysposobieniu wojskowym młodzieży, której niektóre treści znalazły odzwierciedlenie w regulaminie POS. Zdaniem autorki u źródeł koncepcji Piłsudskiego leżał jego geniusz oraz przekonanie o szerokim zastosowaniu wychowania fizycznego dla potrzeb armii i wychowania państwowego. „Start”, dwutygodnik ilustrowany poświęcony wychowaniu fizycznemu kobiet, sportowi i higienie, zamieścił w numerze 9–10 grafikę przedstawiającą Piłsudskiego, artykuł W. Junoszy-Dąbrowskiego pt. *Józef Piłsudski nie żyje*, a w nim nieprawdziwe słowa: „Na imprezach sportowych nie widziano go wprawdzie prawie nigdy. Zdobiąca PUWF fotografia, przedstawiająca Komendanta w otoczeniu leguńskich piłkarzy, jest swego rodzaju unikatem. Za dużo trosk miał człowiek, który nieokrępe jeszcze państwo prowadził, by mógł znaleźć chwile dla własnej przyjemności”. W dalszej kolejności przedrukowano odezwę PUWFiPW i komunikat RNWF. W numerze 11–12 „Startu” ukazał się artykuł pt. *Myśli Marszałka Józefa Piłsudskiego o wychowaniu fizycznym i sporcie z plenarnych posiedzeń RNWF*. „Sport i Wychowanie Fizyczne”, dodatek do miesięcznika „Polacy Zagranicą”, opublikował zdjęcie Piłsudskiego, kondolencje od zagranicznego świata sportowego i artykuł pt. *Po śmierci orędownika sportu polskiego*, w którym napisano, że:

Józef Piłsudski był nie tylko geniuszem idei, ale był przede wszystkim geniuszem czynu. Na dwu tych wielkich szlakach, wiodących do potęgi Polski skupić się winny wszystkie wysiłki tych, którzy pragną na swych barkach idee i czyn Marszałka wcielać w życie. Obowiązuje to w każdej bez wyjątku dziedzinie pracy państwowej i społecznej, a więc i w sporcie, którego Marszałek był orędownikiem.

Prasa turystyczno-krajoznawcza również podjęła żałobny ton. Redakcja „Turysty w Polsce”, organu Polskiego Towarzystwa Tatrzańskie-go, Polskiego Związku Narciarskiego i Polskiego Związku Kajakowego, zamieściła fotokopie olejnego portretu marszałka, autorstwa Z. Grabowskiego, na tle grafiki batalistycznej i zdjęcia miasta Wilna oraz tekst memorialny o związkach Piłsudskiego z Wilnem. Redakcja „Wiadomości Turystycznych”, dwutygodnika poświęconego turystyce, komunikacji, uzdrowiskom, hotelarstwu i przemysłowi turystycznemu, zamieściła hołdowniczą klepsydre *Wskrzescielowi Niepodległej Polski*, firmowaną

przez czternaście organizacji zrzeszonych w Związku Polskich Towarzystw Turystycznych oraz odezwą Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Redakcja „Ziemi” zamieściła zdjęcie Piłsudskiego i orędzie prezydenta. Redakcja „Orlego Lotu”, organu kół krajoznawczych młodzieży Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, zamieściła zdjęcie Piłsudskiego z czasów legionowych. Redakcja „Taternika”, organu sekcji turystycznej Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, zamieściła uchwałę podjętą na posiedzeniu żałobnym z 17 V 1935 roku, w której przypominano Piłsudskiego jako „wielkiego opiekuna wychowania fizycznego w Polsce”. Redakcja „Wierchów”, organu Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, opublikowała zdjęcie Piłsudskiego z czasów legionowych i dwa krótkie fragmenty — dotyczące Podhala — zaczerpnięte z książki Piłsudskiego pt. *Moje pierwsze boje*.

Opozycyjna prasa związana z endecją również w żałobnym tonie prezentowała osobę Piłsudskiego. Redakcja „Przewodnika Gimnastycznego Sokół”, organu Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, zamieściła na pierwszej stronie zdjęcie z podpisem „Trumna ś.p. Marszałka Józefa Piłsudskiego podczas ostatniej rewii na polu Mokotowskim”, następnie żałobną klepsydrę, orędzie prezydenta i artykuł A. Bogusławskiego pt. *Po zgonie Marszałka Józefa Piłsudskiego*, w którym podniesiono jego zasługi na polu działalności niepodległościowej i państwowej. Wskazywano na szczególne jego cechy osobowościowe, jak „siła charakteru”, „siła moralna”, „poświęcenie osobiste”, „olbrzymi temperament”, „gotowość do odpowiedzialności” i „zdolność wpływania na ludzi”. Pomimo że nie zawsze jego koncepcje polityczne były akceptowane przez ogół społeczeństwa, to jednak wszystkie jego działania odbywały się „pod hasłem dobra ojczyzny”. I dlatego w poczuciu odpowiedzialności obywatelskiej za bieg życia narodowego „Sokół” jako organizacja, która „obok tężyzny cielesnej krzewi obywatelską dojrzałość”, zgodnie z wezwaniem rządu, włączy się czynnie w obchody żałoby narodowej. Podobnie zareagowały wszystkie regionalne organa sokole. „Sokół na Pomorzu”, organ dzielnicy pomorskiej, pisał o Piłsudskim jako o „Wielkim orędowniku wychowania fizycznego”. „Pobudka Sokola”, organ dzielnicy wielkopolskiej, opublikował okólnik naczelnych władz sokolich w sprawie obchodów żałoby narodowej. „Sokół na Śląsku”, organ dzielnicy śląskiej, zamieścił tekst o zasługach wojskowych i roli politycznej Piłsudskiego oraz kondolencje Międzynarodowej Federacji Gimnastycznej. „Sokół Małopolski”, żegnając „Wielkiego orędownika wychowania fizycznego”, przypomniał:

„W stosunku do Sokolstwa zachowywał tę samą miarę swojego osądu. Nie pomagał ani przeszkadzał, zostawił je swojemu zasobowi przedsiębiorczości, uznawał je jednak, bo w roku 1919, bawiąc we Lwowie jako Naczelnik Państwa, wezwał reprezentantów Sokolstwa lwowskiego do wznowienia działalności, przerwanej wojną. W ocenie swej jednak sprawiedliwy dla wszystkich, chciał widzieć rywalizację towarzystw społecznych, zgodnie z hasłem rzuconym o wyścigu pracy.

Największa uroczystość żałobna związana z upamiętnieniem śmierci Piłsudskiego przez środowiska sportowe, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego odbyła się w niedzielę dnia 16 VI 1935 roku na Stadionie Reprezentacyjnym Wojska Polskiego w Warszawie. Celem uroczystości było oddanie hołdu pamięci „Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego Wielkiego Protektora Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego”. W obchodach udział wzięła cała elita rządząca, z gen. E. Rydzem-Śmigłym na czele oraz liczne organizacje wychowania fizycznego, przysposobienia wojskowego, harcerskie, sportowe i delegacje szkolne. Wszystkie oddziały biorące udział w uroczystości przybyły na stadion o godz. 7.45, o godz. 8.30 odbył się raport dowódców grup, a o godz. 8.55 podniesienie chorągwi narodowej do połowy masztu. Punktualnie o godz. 9.00 biskup polowy J. Gawlina celebrował mszę świętą. Po mszy odczytano apel żałobny, który wszyscy chóralnie powtórzyli: „Marszałek Piłsudski umarł ciałem, ale żyje duchem w sercach naszych i żyć będzie wiecznie. Pamiętajmy i czynmy wszystko, by zgodnie z Jego nakazem utrwać wielkość i chwałę Polski”¹⁶. Po żałobnym apelu, podczas opuszczania chorągwi narodowej, orkiestra odegrała hymn narodowy i Marsz I Brygady, a oddziały w ciszy opuściły stadion.

Pomimo śmierci Piłsudskiego trwały dalsze prace nad wznowieniem, po dwuletniej przerwie, IV Wyścigu Kolarskiego do Morza Polskiego, którego protektorem miał być ponownie J. Piłsudski. Te presti-

¹⁶ *Sport i przysposobienie wojskowe złożyły hołd pamięci Marszałka Piłsudskiego*, „Gazeta Polska” 17 VI 1935, nr 166, s. 1; „Polska Zbrojna” 17 VI 1935, nr 165, s. 1; CAW, PUWFIPW, *Hołd pamięci Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego — Polowa Msza Święta na Stadionie WP dnia 16 V 1936 r. (Program)* oraz *Szkic ustawienia organizacji pw i wf na Stadionie WP w czasie uroczystości w dniu 16 VI 1935 r.*, sygn. I.300.69.48; AAN, *Muzeum J. Piłsudskiego w Belwederze, Oddanie Hołdu Pamięci Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego przez organizacje wf i pw. Album fotograficzny*, sygn. 55; *Udział organizacji sportowych w pogrzebie dnia 18 V 1935 r. w Krakowie*, [w:] AP w Krakowie, *Akta uroczystości pogrzebu Marszałka Józefa Piłsudskiego maj 1935 [Kraków]*, sygn. IT 1036.

zowe zawody sportowe, które miały zadeklarować udział kolarstwa polskiego w Świącie Morza w Gdyni, odbyły się ostatecznie w dniach 26 VI–2 VII 1935 roku pod nazwą IV Wyścig Kolarski do Morza Polskiego imienia I-go Marszałka Polski J. Piłsudskiego¹⁷. Śmierć Piłsudskiego nie przerwała również bardzo zaawansowanych przygotowań do V Międzynarodowej Olimpiady Szachowej pod protektoratem marszałka J. Piłsudskiego. Cały czas trwały intensywne prace nad organizacją tych wielkich zawodów sportowych, ponieważ światowy charakter imprezy i zaangażowanie państwowych środków finansowych spowodowały, że nie zrezygnowano z jej przeprowadzenia. Na początku roku ustalono, że olimpiada odbędzie się w dniach 16–31 VIII 1935 roku w Oficerskim Kasynie Garnizonowym przy Al. Szucha 29 w Warszawie¹⁸. Ostatnią wielką imprezą sportową związaną z osobą Piłsudskiego, a przełożoną ze względu na żałobę, były wyznaczone na wiosnę VIII Międzynarodowe Zawody Konne w Warszawie. Ostatecznie odbyły się one w dniach 26 IX–9 X 1935 roku, podczas których rozegrano Konkurs Armii Polskiej im. Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego¹⁹.

Dnia 27 X 1935 roku odbył się w Krakowie nadzwyczajny zjazd ZPZS, połączony z oddaniem hołdu prochom Piłsudskiego. W godzinach porannych uczestnicy zjazdu i delegaci PUWFiPW przebywali na kopcu marszałka na Sowińcu i w krypcie na Wawelu. Po tej żałobnej manifestacji wszyscy udali się do Izby Handlowo-Przemysłowej, gdzie rozpoczęły się właściwe obrady zjazdu. Zjazd otworzył prezes ZPZS płk Ulrych następującym przemówieniem:

Kochani Koledzy. Dzisiejsze Walne Zgromadzenie ZPZS odbywamy w prastarych murach okrytego chwałą historyczną Wawelskiego Grodu. Było potrzebą naszych serc, całego polskiego świata sportowego przybyć do Krakowa, aby u trumny Pierwszego Marszałka Polski, złożyć hołd i odmówić modlitwę za spokój duszy Józefa Piłsudskiego. Polski sport ma specjalne tytuły, dla których jego pielgrzymka na Sowiniec i Wawel do Krypty św. Leonarda budzi najgłębsze uczucia i najszczerze wzruszenia w szeregach całej naszej braci sportowej. Byliśmy w Polsce przez długie lata zapomnianym i nieznanym kopcuszkciem. Z pewną dozą pobłażliwo-

¹⁷ „Kolarz i Motocyklista” 1935, nr 3.

¹⁸ *Olimpiada Szachowa 1935. Program*, Warszawa 1935, s. 13; *Sprawozdanie. Olimpiada szachowa w Warszawie sierpień 1935*, Warszawa b.d.w., s. 4 i dalsze; „Szachista” 1934, nr 4–5, s. 74; nr 6–7, s. 110; nr 10, s. 163.

¹⁹ *Program VIII Międzynarodowych Oficjalnych i Krajowych Zawodów Konnych*, Warszawa 1935; „Przegląd Piechoty” 1935, nr 11, s. 621.

ści przypatrywało się społeczeństwo naszym wysiłkom, ani ich dostatecznie rozumiejąc, a w najlepszym razie widziało w nich godziwą rozrywkę. Zaczyna się nowy rozdział w dziejach naszego ruchu sportowego od chwili, kiedy Pan Marszałek Józef Piłsudski podnosi pracę na polu wychowania fizycznego i sportu jako zaszczytną służbę krzewienia tężyzny fizycznej i moralnej Narodu. Pan Marszałek staje się idei wychowania fizycznego, sportu i przysposobienia wojskowego dostojnym Protektorem, możliwym Opiekunem, najlepszym Przyjacielem — a tysięczne szeregi braci sportowej Jemu oddaną, w służbie narodowej, najwdzięczniejszą organizacją. Toteż w sercach naszych postać Wielkiego Marszałka żyć będzie dożgonnie, przekażemy ją z czcią najwyższą dzieciom naszym, ślubując wierną służbę dla Polski, dla jej chwały.²⁰

Po przemówieniu zebrani uczcili pamięć Piłsudskiego przez powstanie i chwilą milczenia. Głównym punktem obrad było uchwalenie nowego statutu ZPZS opartego na porozumieniu z PUWF-iPW z dnia 5 V 1935 roku. Większość zmian statutowych była już wcześniej przesądzona i nie wywołała poważniejszych dyskusji²¹. Porozumienie ZPZS i PUWF-iPW, którego konsekwencją była zmiana statutu, zapowiadało reorganizację polskiego sportu polegającą w swym zasadniczym założeniu na ściślejszym uzależnieniu i podporządkowaniu całego ruchu sportowego czynnikom państwowym.

²⁰ *Doniosłe obrady Związku Związków Sportowych, „Raz Dwa Trzy” 1935, nr 44, s. 11.*

²¹ *CAW, PUWF-iPW, Protokół XX Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia ZPZS odbytego dnia 27 X 1935 r. w Krakowie, sygn. I.300.69.146.*

